

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General del Patrimoni Cultural
Servei del Patrimoni Arquitectònic

EXPEDIENT DE DECLARACIÓ
BCIN - CONJUNT HISTÒRIC

PLAÇA GRAN

CALAF

(Anoia)

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General del Patrimoni Cultural
Servei del Patrimoni Arquitectònic

Servei del
Patrimoni Arquitectònic

EXPEDIENT DE DECLARACIÓ
BCIN - CONJUNT HISTÒRIC

PLAÇA GRAN

CALAF

(Anoia)

1. PREÀMBUL I OBJECTIUS

2. MEMÒRIA

- 2.a. Memòria històrica i arquitectònica
- 2.b. Restauracions i estat de conservació
- 2.c. Bibliografia

3. NORMATIVA

- 3.a. El conjunt històric. Definició i delimitació
 - 3.a.1. Criteris d'intervenció
- 3.b. Normativa
 - 3.b.1. Marc legal
 - 3.b.2. Règim d'autoritzacions del Departament de Cultura

4. ANNEX

- 4.a. Documentació planimètrica
- 4.b. Documentació fotogràfica

1. PREÀMBUL I OBJECTIUS

L'objecte d'aquest expedient de declaració de bé cultural d'interès nacional en la categoria de conjunt històric, és la plaça Gran situada al municipi de Calaf, comarca de l'Anoia.

El conjunt és portador de múltiples valors arquitectònics, històrics, artístics, culturals i socials que el fan mereixedor de gaudir d'una protecció adient.

La plaça Gran de Calaf es una esplanada enllosada i envoltada d'edificis de dos pisos i amb la planta baixa porxada. El traçat de la plaça és irregular i amb un cert desnivell salvat per uns quants graons. En una cantonada trobem l'església parroquial de Sant Jaume i molt a prop el nou edifici de l'Ajuntament. En la plaça conflueixen quatre carrers i un carreró peatonal.

La plaça Gran no tan sols destaca per aglutinar les cases del nucli antic que va néixer als peus del castell, sinó també per ser el lloc on s'originà el famós Mercat de Calaf, establert en el segle XIV. Era un dels més importants de la Catalunya Central i Occidental, i no només pel seu volum de vendes de mercaderies sinó perquè es tractava d'un autèntic mercat de braços, en el qual eren contractats els mossos per la temporada de la sega.

Per totes aquestes consideracions es fa necessari establir els instruments per fer efectiva la protecció del conjunt i que aquesta protecció es realitzi de manera integral per tal que es possibiliti la revalorització de totes les etapes històriques, i que no s'alteri l'estructuració física, estilística i decorativa dels seus elements.

2. MEMÒRIA

2.a. Memòria Històrica i arquitectònica

La vila de Calaf, enlairada a 685 m. d'altitud, va néixer, el segle XI, al peu del Castell de Calaf. El comte Ramon Borrell i la comtessa Ermessenda donaren l'any 1015 al bisbe Borrell de Vic el territori de la Segarra per a repoblar-lo. Posteriorment, el bisbe va encomanar aquesta repoblació al levita Guillem d'Oló, que va bastir el castell de Calaf entre d'altres. El primer nucli de població estava emmurallat.

L'any 1038 els vescomtes de Cardona donaren a Sant Pere de Vic el castell de Calaf amb totes les seves pertinences.

En el recinte del castell hi havia l'església de Sant Pere que va ésser durant molt de temps la parròquia de la vila.

L'any 1069 la canònica de Cardona fundà als peus del castell el Priorat canonical de Sant Jaume, que va assumir les funcions parroquials de Sant Pere del castell.

En el segle XVII, el Priorat es traslladà i construí una nova església de Sant Jaume en el centre de la vila. La nova església es va construir damunt el solar de l'antiga capella gòtica de Sant Miquel (1356) situada en un dels extrems de la plaça Gran. Les obres van començar l'any 1597 fins l'any 1639.

L'església és una peça del renaixement català on dominen els grans paraments de paret mentre que les obertures gairebé no existeixen. Aquest estil encara adopta elements propis del gòtic.

De planta rectangular, la seva façana és un dels límits de la plaça Gran. A la façana principal podem distingir dos moments històrics: la part que es va construir conjuntament amb l'església el segle XVI, de la qual resta el rosetó, i la gran portada barroca adossada a finals del segle XIX, amb un estil neo-medievalista, recordant el romànic, amb arcs llombards, lesenes i arquivoltes.

El campanar es de 56 m. d'alçada i es va començar a construir l'any 1670. La primera fase es va acabar l'any 1720. Es va afegir un coronament barroc l'any 1889.

La plaça Gran, tota porxada, s'originà a partir del mercat establert pels vescomtes de Cardona durant el segle XIV, del qual tenim notícies des de l'any 1347. Aquesta activitat fou molt important en el desenvolupament econòmic de la vila. Així, durant el segle XVI es construeix un nou recinte emmurallat degut a un fort creixement de la població.

La plaça Gran és una esplanada enllosada envoltada d'edificis de dos pisos i amb la planta baixa porxada. El traçat de la plaça és irregular i amb un cert desnivell, salvat per uns quants graons. En ella conflueixen els carrers: Sant Jaume, carrer del Born, que comunica amb la plaça de Les Eres, carrer del Carme, que neix sota els pòrtics de la casa nº 17 i el carrer Xuriguera que acaba en una de les portes de les muralles del castell de Calaf. Sota la casa Nadal s'ha obert un carreró peatonal, al costat del passadís ja existent, que passa per sota el campanar de l'església parroquial de Sant Jaume.

Les porxades no tenen un ritme determinat sinó que cada una respon a un esquema molt lligat a la façana de l'edifici que té al damunt. Sota aquestes porxades es creen uns recorreguts peatonals.

Els porxos estan formats per arcs de mig punt o rebaixats que recolzen damunt de pilars quadrats. Els porxos estan coberts amb embigats de fusta.

Per donar pas al carrer del Carme, el pòrtic de la casa nº 17 es va obrir només amb una gran arcada d'arc rebaixat.

Els edificis que formen la plaça són d'una cronologia molt àmplia, que va del segle XIV fins al segle XIX. Alguns destaquen per la seva qualitat de materials i la seva ornamentació, perquè eren les cases nobles de la vila.

Entre els edificis cal destacar la casa Nadal, edificada l'any 1749 al costat de l'església parroquial de Sant Jaume. La casa Nadal és una construcció barroca carreuada amb detalls escultòrics al balcó central. Actualment forma part de les dependències de l'Ajuntament.

Annexionat a la casa Nadal hi ha l'actual Ajuntament, construït entre el 1981 i 1985, per Andreu Bosch, Josep Mª Botey i Lluís Cuspinera, que s'ha integrat dins el conjunt de la plaça, s'ha mantingut l'alçada dels edificis annexos, així com els portals i els balcons.

Altre edifici destacable és cal Cortadellas o cal Satorres, en el nº 2 del carrer Sant Jaume. Es tracta d'un edifici neoclàssic construït a començament del segle XVII però amb una reforma substancial a les darreries del segle XVIII. Cal destacar l'escala interior situada entorn d'un pati de planta quadrada.

Cal Mensa o Cal Martorell és un edifici de planta baixa porxada i dos pisos amb tres balcons cadascú. Entremig dels dos pisos hi ha gravat un rellotge de sol. Damunt de les dovelles centrals de les arcades de mig punt de la porxada hi ha dues mènsules decoratives. Sota el ràfec hi ha una tarja amb una data il·legible.

2.b. Restauracions i estat de conservació

La Direcció General d'Arquitectura i Habitatge de la Generalitat de Catalunya, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Calaf, va dur a terme, a partir de 1981, un pla de restauració i remodelació de la plaça Gran.

Aquesta actuació va consistir principalment en la pavimentació de tot l'àmbit amb enllosat de pedra i la reparació de l'embigat de les porxadades, així com en la remodelació de façanes, inclosa la de l'església de Sant Jaume.

Com a resultat d'aquestes intervencions, l'estat de conservació del conjunt és satisfactori.

2.c. Bibliografia

CASASSAS I SIMÓ, Lluís - Fires i Mercats a Catalunya, Barcelona, Edicions 62, 1978

GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA - Barcelona, Editorial Enciclopèdia Catalana, 1994,
Vol. 5, pàg. 509-510

GRAN GEOGRAFIA COMARCAL DE CATALUNYA - Barcelona, Editorial Enciclopèdia
Catalana, 1983, Vol. 6, pàg. 379-384

VIDAL VIDAL - Les Rutes de Ponent II El País de les Pomes, Lleida, Editorial Virgili &
Pagès, 1988

VV.AA. Això és Catalunya. Guia del Patrimoni Arquitectònic, Barcelona, Editorial
Plaza & Jané, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1987

FONS DOCUMENTALS

Arxiu Comarcal de Cervera

Arxiu del Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Direcció General del Patrimoni Cultural

3. NORMATIVA

3.a. El conjunt històric. Definició i delimitació

Es considera bé cultural d'interès nacional en la categoria de conjunt històric, d'acord amb el que disposa la Llei 9/1993 del patrimoni cultural català, la plaça Gran situada al municipi de Calaf (Anoia).

La plaça Gran de Calaf és un recinte porxat originat a partir del mercat establert el segle XIV. És una esplanada enllosada de traçat irregular, envoltada d'edificis i amb un cert desnivell salvat per graons. A ella conflueixen quatre carrers (Sant Jaume, del Carme, Xuriguera i del Born) i dos passos peatonals (sota el campanar de l'església i al costat de l'Ajuntament) que connecten la plaça amb el carrer de Sant Pere.

Els edificis que la delimiten són de caire noble, de dos pisos i amb la planta baixa porxada formada per arcades de mig punt recolzades en pilars quadrats. En el conjunt en destaquen dos: l'església parroquial de Sant Jaume i el nou edifici de l'Ajuntament.

Es considera conjunt històric l'àmbit ocupat per la plaça Gran de Calaf i les finques següents:

- plaça Gran núm. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12
- plaça Gran núm. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20 i 21
- carrer de Sant Pere núm. 2
- l'Ajuntament
- l'església i el seu campanar

i els espais públics dels carrers esmentats i els passatges de vianants inclosos dintre de l'àmbit definit en el plànol d'aquest expedient.

També s'inclou el subsòl de tota la zona descrita.

Atès que la delimitació del conjunt històric de la plaça es considera suficient per garantir la protecció ambiental i arquitectònica del recinte, no es preveu complementar aquest àmbit amb cap entorn de protecció.

3.a.1. Criteris d'intervenció

D'acord amb el que estableix l'article 35.1 de la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català, qualsevol intervenció en un conjunt històric ha de respectar els criteris següents:

- a) La conservació, la recuperació, la restauració, la millora i la utilització del bé han de respectar els valors que van motivar la declaració, sens perjudici que pugui ésser autoritzat l'ús d'elements, tècniques i materials contemporanis per a la millor adaptació del bé al seu ús i per a valorar determinats elements o èpoques.
- b) S'ha de permetre l'estudi científic de les característiques arquitectòniques, històriques i arqueològiques del bé.
- c) S'han de conservar les característiques tipològiques d'ordenació espacial, volumètriques i morfològiques més remarcables del bé.
- d) És prohibit de reconstruir totalment o parcialment el bé, excepte en els casos en que s'utilitzen parts originals, i de fer-hi addicions mimètiques que en falsegin l'autenticitat històrica.
- e) És prohibit d'eliminar parts del bé, excepte en el cas que comportin la degradació del bé o que l'eliminació en permeti una millor interpretació històrica. En aquests casos, cal documentar les parts que hagin d'ésser eliminades.
- f) És prohibit de col·locar publicitat, cables, antenes i conduccions aparents en les façanes i cobertes del bé i de bastir instal·lacions de serveis públics o privats que n'alterin greument la contemplació

3.b. Normativa

3.b.1. Marc legal

- **Llei 9/1993**, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català.
DOGC de 11-10-93
- **Sentència del Tribunal Constitucional 17/1991**, de 31 de gener, en recurs d'inconstitucionalitat promogut per la Generalitat de Catalunya contra determinats preceptes de la Llei 16/1985.
BOE de 25-02-91
- **Decret 15/1990**, de 9 de gener, sobre les Comissions del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura.
DOGC de 31-01-90
- **Decret 267/1991**, de 25 de novembre, sobre la declaració dels béns d'interès cultural i l'inventari del patrimoni cultural moble de Catalunya.
DOGC de 20-12-91
- **Decret 102/1994**, de 3 de maig, sobre la composició i el funcionament del Consell Assessor del Patrimoni Cultural Català.
DOGC de 11-05-94
- **Decret 138/1994**, de 30 de maig, pel qual s'adeqüen a la Llei 30/1992, de 26 de novembre, els procediments de la competència del Departament de Cultura.
DOGC de 01-07-94

3.b.2. Règim d'autoritzacions del Departament de Cultura

Està regulat pels següents articles de la Llei 9/1993 del patrimoni cultural català:

Article 30. Accés als béns culturals d'interès nacional

1. Els propietaris, titulars d'altres drets reals i posseïdors de béns culturals d'interès nacional estan obligats a permetre:
 - a) L'examen i l'estudi dels béns pels investigadors reconeguts per alguna institució acadèmica, amb la presentació prèvia d'una sol·licitud raonada, avalada pel Departament de Cultura.
 - b) La col·locació d'elements senyalitzadors de llur condició de béns culturals d'interès nacional.
 - c) La visita pública dels béns; en les condicions que siguin establertes per reglament, almenys quatre dies al mes i en dies i hores prèviament assenyalats.
2. Als efectes del que disposa l'apartat 1.c), en la determinació del règim de visites s'ha de tenir en compte el tipus de béns, llurs característiques i, en el cas dels béns immobles, l'informe de l'ajuntament afectat. En casos justificats, el Departament de Cultura pot dispensar, totalment o parcialment, del règim de visites. En el cas dels béns mobles, el Departament de Cultura pot establir, com a mesura alternativa a la visita pública, el dipòsit dels béns en un centre cultural, perquè hi siguin exhibits en els terminis i amb les condicions que siguin establerts per reglament.

Article 33. Planejament urbanístic

1. En cas que un immoble sigui declarat d'interès nacional, els termes de la declaració prevalen sobre els plans i les normes urbanístiques que afecten l'immoble, que s'hi han d'ajustar abans d'esser aprovats o bé, si ja eren vigents abans de la declaració, mitjançant modificació.

2. En el cas dels conjunts històrics, les zones arqueològiques, les zones paleontològiques, els llocs històrics i les zones d'interès etnològic i en el cas dels entorns de protecció de qualsevol bé cultural d'interès nacional, l'ajuntament corresponent ha d'elaborar un instrument urbanístic de protecció o adequar-ne un de vigent. L'aprovació d'aquests instruments de planejament requereix l'informe favorable del Departament de Cultura.

Article 34. Autorització d'obres

1. Qualsevol intervenció que es pretengui realitzar en un monument històric, un jardí històric, una zona arqueològica o una zona paleontològica d'interès nacional ha d'ésser autoritzada pel Departament de Cultura, en el termini que sigui establert per reglament, prèviament a la concessió de la llicència municipal.
2. En el cas de les intervencions en béns culturals d'interès nacional altres que els esmentats en l'apartat 1 i en tots els entorns de protecció, l'autorització del Departament de Cultura només és preceptiva mentre no hagin estat aprovats els instruments de planejament a què fa referència l'article 33.2.
3. Qualsevol projecte d'intervenció en un bé immoble d'interès nacional ha d'incloure un informe sobre els seus valors històrics, artístics i arqueològics i sobre el seu estat actual, i també d'avaluació de l'impacte de la intervenció que es proposa.
4. La potestat del Departament de Cultura a què fan referència els apartats 1 i 2 s'ha d'exercir en el marc dels criteris bàsics i generals fixats per l'article 35 i dels criteris específics que pot contenir cada declaració, sens perjudici del marge d'apreciació discrecional necessari per a valorar en cada supòsit la compatibilitat de la intervenció projectada amb la preservació dels valors culturals del bé.
5. Els ajuntaments han de notificar al Departament de Cultura, simultàniament a la notificació a l'interessat, les llicències urbanístiques que afectin béns culturals d'interès nacional.
6. Si, com a conseqüència del mal estat d'un immoble d'interès nacional, l'ajuntament corresponent ha d'adoptar mesures per evitar danys a tercers, cal que ho comuniqui prèviament al Departament de Cultura, el qual disposa d'un termini de quaranta-vuit hores per a determinar les condicions a què s'ha de subjectar la intervenció.

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General del Patrimoni Cultural
Servei del Patrimoni Arquitectònic

Servei del
Patrimoni Arquitectònic

Article 36. Autorització dels canvis d'ús

Els canvis d'ús d'un monument han d'ésser autoritzats pel Departament de Cultura, amb informe de l'ajuntament afectat, prèviament a la concessió de la llicència municipal corresponent.

4. ANNEX

4.a. Documentació planimètrica.

Plànol nº 00 :	Delimitació del conjunt històric	E 1/1000
Plànol nº 01 :	Planta general reformada	E 1/100
Plànol nº 02 :	Façana església	E 1/100
Plànol nº 03 :	Façanes: Plaça Gran nº 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 i 12 plaça Gran nº 13,14,15,16,17,18,19,20 i 21	E 1/100
Plànol nº 04 :	Façana portals	E 1/100

4.b. Documentació fotogràfica

- Fotografia nº 01 : la plaça des del carrer de sant Jaume
- Fotografia nº 02 : la plaça des dels graons que compensen el desnivell
- Fotografia nº 03 : detall arcades i façanes restaurades
- Fotografia nº 04 : arcades
- Fotografia nº 05 : arcades
- Fotografia nº 06 : detall pilar quadrat
- Fotografia nº 07 : angle de la façana de l'Ajuntament
- Fotografia nº 08 : interior porxada des del carrer del Born al carrer Xuriguera
- Fotografia nº 09 : angle plaça i carrer del Born
- Fotografia nº 10 : detall dels pilars rodons
- Fotografia nº 11 : façana de l'Ajuntament
- Fotografia nº 12 : façana de l'Ajuntament
- Fotografia nº 13 : detall arcades de l'Ajuntament
- Fotografia nº 14 : porxos casa Nadal. Al fons pas a la plaça de les Eres
- Fotografia nº 15 : angle d'unió entre la casa Nadal i l'església
- Fotografia nº 16 : la plaça des del carrer Xuriguera amb l'església al fons
- Fotografia nº 17 : campanar i part superior de l'església
- Fotografia nº 18 : extrem de la plaça al carrer sant Jaume
- Fotografia nº 19 : extrem de la plaça amb el carrer Xuriguera al fons
- Fotografia nº 20 : detall del carrer Xuriguera
- Fotografia nº 21 : pilars del carrer Xuriguera
- Fotografia nº 22 : detall arcades
- Fotografia nº 23 : coberta amb embigat de fusta, nova pavimentació i il.luminació
- Fotografia nº 24 : la plaça des del carrer del Born
- Fotografia nº 25 : arc rebaixat del pas al carrer del Carme

Plaça Gran, a Calaf

Fotografies de data: setembre 1999

Autor fotografies: Marta Hernández i Minguell

6

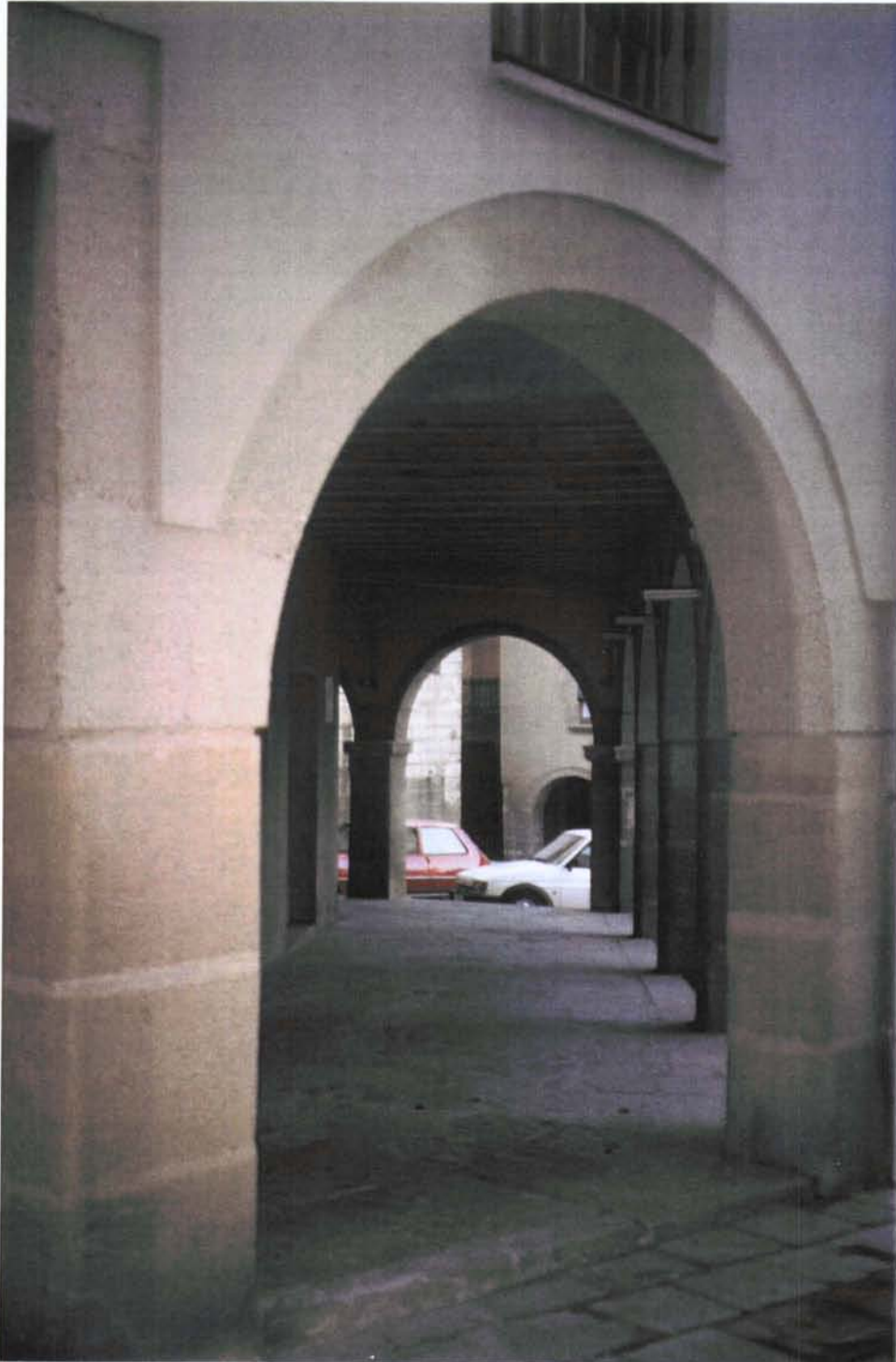

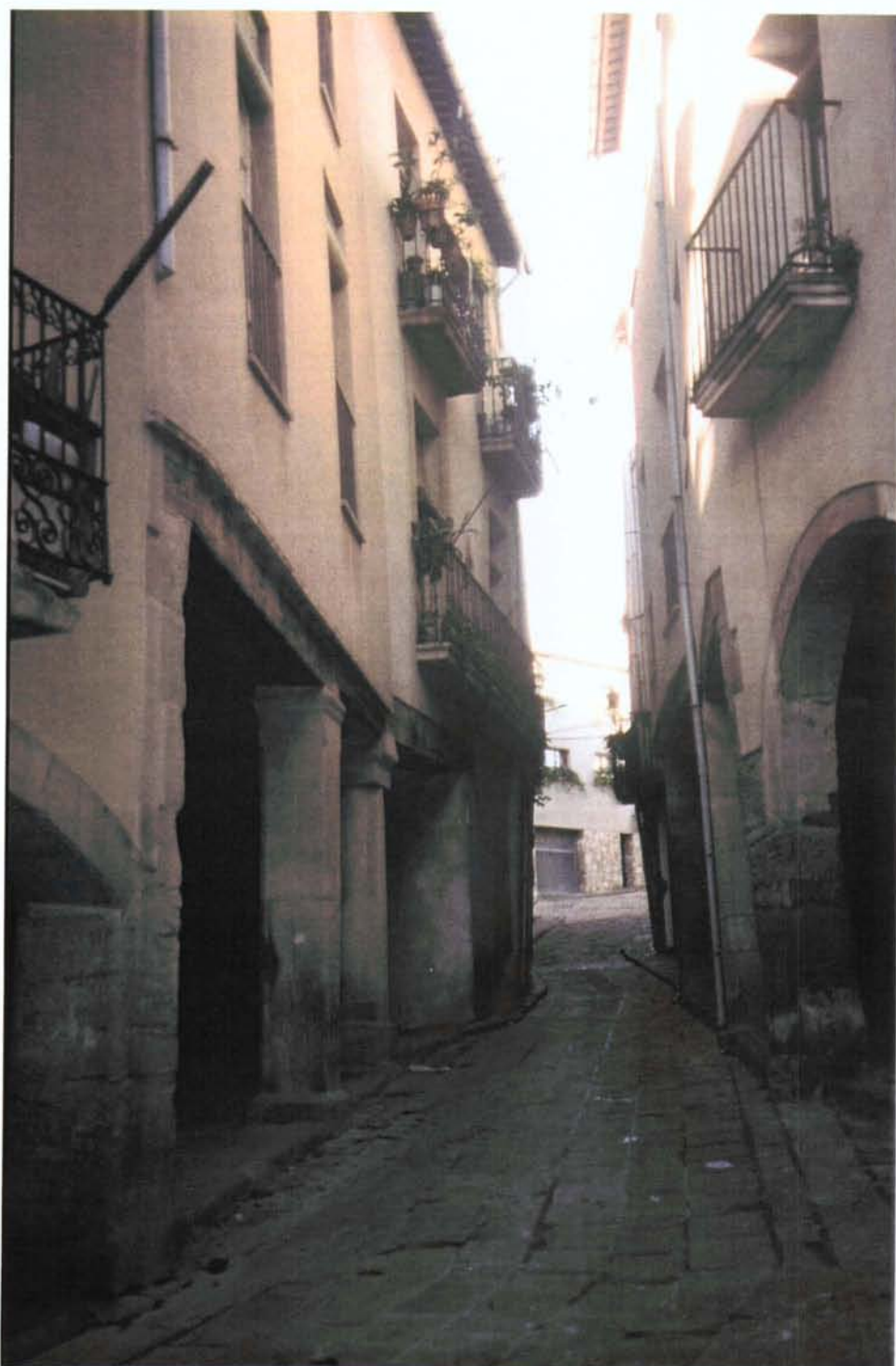

17

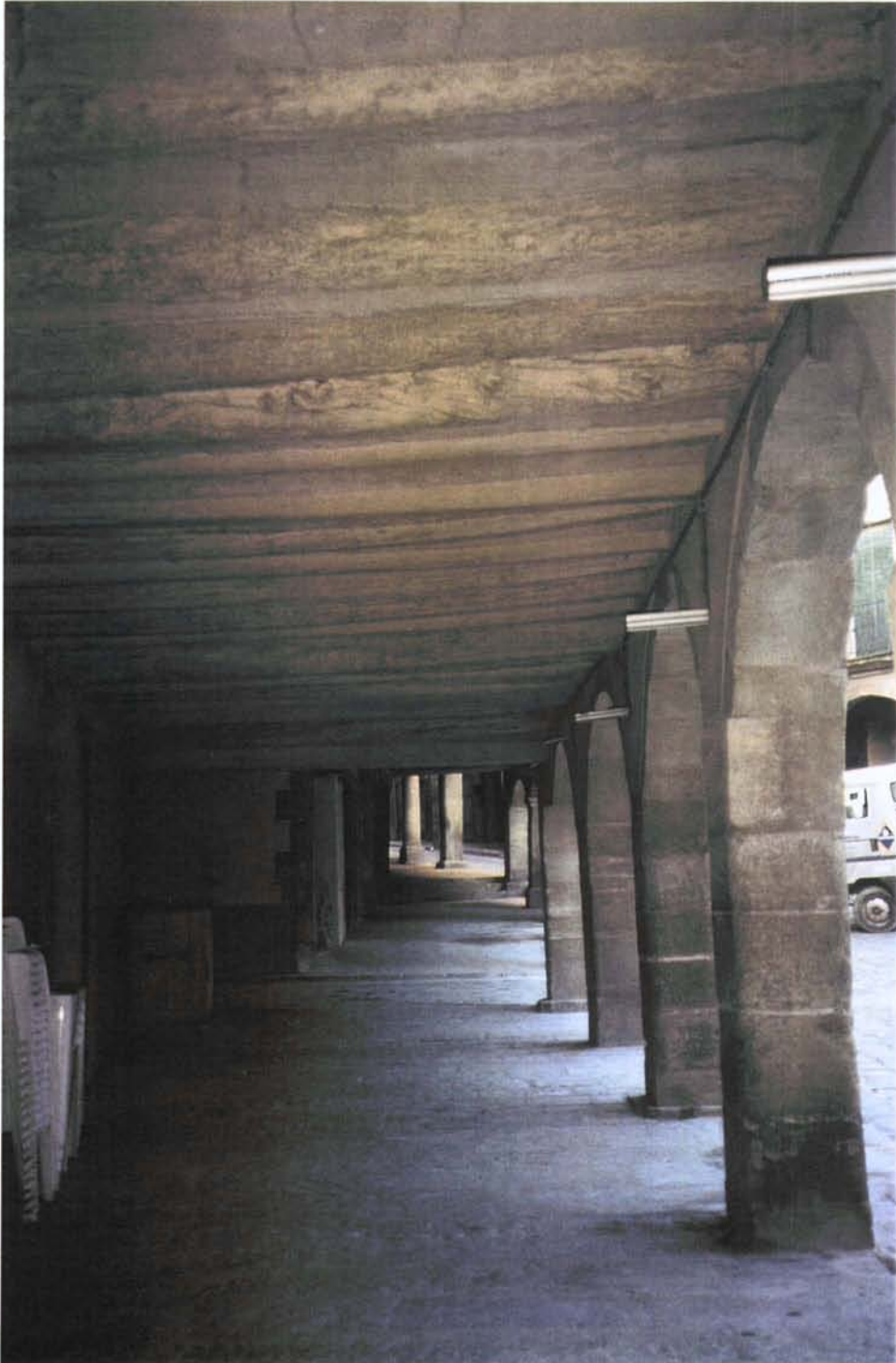

L'expedient de declaració de bé cultural d'interès nacional, en la categoria de conjunt històric, a favor de la **plaça Gran, a Calaf (Anoia)**, ha estat redactat per encàrrec de la Direcció General del Patrimoni Cultural a través del Servei del Patrimoni Arquitectònic.

Direcció: Antoni Navarro i Cossío
Cap del Servei del Patrimoni Arquitectònic

Mariona Abelló i Sala
Cap de la Secció d'Inspecció Tècnica (SPA)

Coordinació: Mariona Abelló i Sala
Cap de la Secció d'Inspecció Tècnica (SPA)

Redacció: Marta Hernández i Minguell, historiadora
Carme Gallo Baratas, historiadora de l'art (SPA)
Josep Girabal i Ros, arquitecte (SPA)

Gestió: M. José Ruíz Ortega (SPA)

Planimetria: Ajuntament de Calaf
Servei del Patrimoni Arquitectònic

Fotografia: Marta Hernández i Minguell, historiadora

Barcelona, octubre de 2001

/jd